

STRANGE COUPLES IN ILEANA MALANCIOIU' POETRY

Ioan GHEORGHIȘOR*"Petru Maior" University of Tîrgu Mureș*

Abstract: The lyrical space of Ileana Malancioiu is populated by strange couples. The poetess is strongly attracted either by the dragon from the Romanian fairy tales and the deteriorated skeleton of a Roman emperor or by the bear's therapeutical step which brings to the women the illusion of erotic fulfillment. Her passion for fairy tales' negative characters, for phantoms or ghosts, and also her desire of strong feelings causing fright, have created an original poetry. In these peculiar poems, Ieronim, the sweetheart with an uncertain status, is the reference „character” of a unique „love novel” in our literature.

Keywords: strange couples, the dragon, phantoms, Ieronim, „love novel”.

Spațiul liric al Ilenei Mălăncioiu e populat de *perechi ciudate*. Poeta relaționează cu un zmeu, cu un mort cu trei degete sau cu un urs. *Zmeul*, care ajunge cu umerii în lună, în timp ce până la brâu e îngropat în pământ, e cel cu care poeta formează o pereche stranie. Pentru ea, crede G. Horodincă, „împăcarea, prin dragoste, cu inevitabilitatea extincției devine sursa unui înțelept atașament față de viață.”¹ Fetele răpite de zmei și duse pe tărâmul celălalt, unde aceștia aveau palate fabuloase, sunt aduse înapoi de feți-frumoșii din poveștile noastre. Fata „tânjește după puritate, înfățișând cruzimea”², observă Mircea Scarlat:

„Mă rog de tine, băiat curajos,
Încercat pe zidul morții, în bălciul copilăriei,
Nu umbla să mă smulgi de la zmeul cu șapte capete
Ca să câștigi o parte-a-mpărăției.

Eu am venit de bună voie aici,
Am șters vatra-mpăienjenită,
Am frământat de două ori pământul
Și am umplut cuptoarele cu pită.

Apoi am rupt-o țărănește, pe ștergar,
Să iasă aburi calzi, și i-a simțit din depărtări,
Și-n locul buzduganului via ca uraganul
Mirosul tras pe cele patru nări.

Îl așteptam să aflu gustul pâinii
Și numai după bătaia inimii am înțeles că e bună,

¹ G. Horodincă, *Studii literare*, București, Editura Eminescu, 1978, p.267.

² M. Scarlat, *Istoria poeziei românești, vol. IV*, București, Editura Minerva, 1990, p. 148.

Că până la piept era îngropat
Și de la umeri în lună.

O, toate fetele acelea din poveste,
Care de teamă v-au urmat mereu,
Când e atât de simplu și de omenește
Să-ncerci o dată să iubești un zmeu.”

(*Rugă*)

Iubirea pentru un zmeu e asemenea unei călătorii în Infern, de unde vii mai înțelept. „Femeia care a iubit un zmeu se pregătește să devină ea însăși deținătoarea secretelor infernale, zmeoaica a cărei putere cu caracter ambiguu, binefăcătoare și primejdioasă în același timp, o evocă basmele”,³ consideră G. Horodincă, citând, spre exemplificare, frumosul poem intitulat *Mărturisire*:

„Nu-mi amintesc decât că am intrat într-o pădure
Iar o zeiță tânără aduna zilele de la noi
Și ne-nsemna pe-un copac după lumina din ochi
Ca la plecare să ni le dea înapoi.

Și n-am aflat dacă zeița a fost de vină
Sau copacul a ars de lumină
Dar știu că semnele ni s-au amestecat
Și-am luat șapte zile din viața unui bărbat.

Și fiindcă mă temeam de mânia zeiței
m-am furișat într-una dintre ele
Să văd dacă omul acela umblă cu viața-ntruptă
Ori și-a pus în loc zilele mele.

Mărturisesc că l-am văzut trăind
Și că zeița însăși a fost o clipă fericită
Că după-acest amestec de semne și de vieți
Știa că va scăpa nepedepsită.

Apoi ne-a-nconjurat îndurerată
De parcă se temea că nu vom reuși
Să intrăm înapoi în viețile noastre
Și după șapte zile vom muri.”

Pasiunea pentru fantome sau năluci, pentru *un schelet deteriorat*, o aduce pe poetă în situația de a dori să-l atingă pe *Aurelian, împăratul*. E în dorința ei de împreunare- crede Eugen Negrici- „o tânjire cumplită de rusalcă, de ondină, de știmă nelumită”⁴:

„Toată noaptea au sunat trâmbițele,

³ G. Horodincă, op. cit. p. 268.

⁴ E. Negrici, *Introducere în poezia românească*, București, Editura Cartea Românească, 1985, p. 135.

S-a-ntors Aurelian, împăratul,
Mă uit la mantia lui purpurie
Și-ncerc să mă apropiu de el și nu pot.

Întind o clipă mâna către coroana lui
Și dau de gol și-ncep să mă cutremur
Și îi șoptesc fără să vreau: vă rog,
Lăsați-mă să vă ating veșmântul.

Dar el stă neclintit și se uită la mine
Și parcă nu mă vede și-ncerc să mă aplec
Spre umărul de fier și-ncep să țip:
Doamne, e numai umbra aceluia care...

Apoi începe și el să mă cheme,
Pe numele mic, și mi-e frică să strig.
Aurelian, împăratule, dă-mi mâna,
Nu-mi pasă că lipsesc trei oase din ea.”

(*Aurelian, împăratul*)

Atrasă de bucuria dată de spaimă, poeta „are aerul de pădureancă tânără, liberă, neîmblânzită, dornică de senzații tari,” e de părere Alex. Ștefănescu.⁵ Într-un superb, dar controversat poem de tip inițiativ, ritualic, intitulat *Ursul*,⁶ Ileana Mălăncioiu dezvoltă mitul Sburătorului într-un mod original. Conform unor etnologi români,⁷ masivul animal te poate scăpa de durerile de șale, untura de urs îl întărește pe copilul abia născut, părul de urs îți alungă frica, iar curtea casei se purifică grație prezenței acolo a ursului, al cărui sânge te poate feri de moarte, așa cum ar fi trebuit să-l ferească, dacă l-ar fi băut, și pe Ieronim. Întâlnim aici dezlegarea misterului iubirii de către femeie, printr-o „strivire dureroasă, dar aducătoare de bucurie, nu de suferință”⁸ a ursului. Conotațiile erotice, în care extazul e precedat de un preludiu, au ca pretext o terapie rustică:

„În iarba-naltă de pe munte, cu trupu-ncolăcit ca șerpilor
Când ies de se-ncălzesc la soare și înlemnită de durere
Aștept să vină iarăși ursul, să se aplece peste mine
Și să rămână-așa o vreme, să mă miroasă în tăcere.

⁵ Alex. Ștefănescu, „La o nouă lectură: Ileana Mălăncioiu”, *Fundația România Literară*, no. 3, 2000. http://www.romlit.ro/ilean_mincioiu (accesat la data de 21.07.2013), p. 12-13.

⁶ Poeta rememorează, în *Exerciții de supraviețuire*, cum Ștefan Bănuțescu, deși a apreciat poemul *Ursul*, nu a îndrăznit să îl publice în revista *Luceafărul*- al cărui redactor-șef era, din cauza titlului care te putea duce cu gândul la URSS, care ar fi „pus laba pe noi”, ori din cauza conotațiilor sexuale ale poemului. Pentru acest din urmă motiv, un profesor de limba engleză, care l-a dat ca temă elevilor săi, pentru a-l traduce, a fost reclamat la partid de către un părinte pudibond.

⁷ G. Dem. Teodorescu, A. Gorovei, Romulus Vulcănescu, Ov. Densusianu.

⁸ M. Scarlat, op. cit., p. 148.

Să vadă că sunt încă vie și că aş vrea să mă fac bine,
Să-nceapă să mă calce-alene din umeri până la picioare,
Să-l simt alunecând pe coaste și-ngenunchind fără să vrea
Și să coboare iar pe iarbă atunci când știe că mă doare.”

Intensitatea cu care femeia trăiește actul erotic este mai puternică decât frica de a fi rănită în timp ce se lasă călcată de ursul care îi oferă o senzație plăcută, care se prelungește dincolo de actul propriu-zis, dincolo de durere:

„Să urce-apoi din nou pe șira spinării-ncet până la gât,
S-aud vertebrele trosnindu-mi sub dreapta laba lui de fiară
Și să nu pot țipa de teamă că-n timp ce trece peste mine
Ca să mă vindece, strigându-l, el ar putea să scoată-o gheară.

Să-mi lepăd forma femeiască de șarpe-ncolăcit la soare,
Să afle ursul că se mișcă pământul pe care mă-ndrept,
Încet, sub greutatea lui, și tremurând să se-ncovoie
Și să mă-ncolăcesc din nou, să gem tăcută și s-aștept.

Apoi să vină vindecarea, să ies din iarba tăvălită
Și să-mi mai simt o vreme trupul înfierbântat de pașii grei,
Iar ursul să se depărteze, călcând încet peste pământuri
De parcă-ar merge mai departe pe umerii unei femei.”

Mircea Scarlat consideră că autoarea versurilor citate mai sus, „prin aplecarea spre ritual, descinde din Ion Barbu, cel din *Ritmuri pentru nunțile necesare*,” și că poemele erotice ale poetei sunt „ilustrări ale unor ritualuri imuabile,”⁹ Ion Rotaru consideră că „Ursul” e „de un senzualism naturalistic acut, dedus din vagi amintiri ritualice ale etnosului,” poemul venind „direct din Voiculescu.”¹⁰ O apreciere interesantă, cu rezonanțe stilistice, face Lucian Raicu. După ce afirmă că poezia *Ursul* „ar onora orice antologie”, criticul adaugă: „Perioada inițială, de *crystalizare* a personalității poetei îi găsește în ea întreaga rezonanță într-un vers prelung, de superioară amplitudine, într-o curgere liniștită, maiestuoasă, bătut nimai cu formulări emblematice.”¹¹

Un „personaj” de referință în lirica erotică a Ilenei Mălăncioiu este **Ieronim**. Numele lui are legătură cu eroul eminescian din nuvela „Cezara”, dar putem găsi și alte explicații legate de alegerea acestui apelativ în „romanul de dragoste” al poetei. Ieronim provine din Hieronymus, ceea ce înseamnă „nume sfânt”. După Petru Poantă, Ieronim este o prezență tulburătoare și hipnotică, „un fel de zburător ciudat alcătuit, de descendență regală, care înspăimântă și fascinează deopotrivă.”¹² Alți critici literari consideră că „Ieronim e văzut ca un lucefăr transparent, angelizat, plutitor și rece ca raza de lună,” (Mihail Petroveanu)¹³ sau

⁹ Ibidem.

¹⁰ I. Rotaru, *O istorie a literaturii române. Vol. III. 1944-1984*, București, Editura Minerva, 1987, p. 457.

¹¹ L. Raicu, „Cuvânt înainte” la vol. *Ileana Mălăncioiu, Poeme*, București, Editura Albatros, 1980, p. 14.

¹² P. Poantă, *Modalități lirice contemporane*, Cluj, Editura Dacia, 1973, p. 252.

¹³ M. Petroveanu, *Traietorii lirice*, București, Editura Cartea Românească, 1974, p. 318.

ca un „prototip ideal”, mai degrabă, decât o „făptură omenească,” care devine, sub acțiunea magică a unei hore a ielelor, un fel de Osiris”¹⁴ (Dumitru Micu).

Eugen Simion e de părere că Ieronim are „cel mai nesigur” statut. „Unele date par a indica o himeră, un strigoi, o plâsmuire a fanteziei negre într-o idilă romantică târzie,”¹⁵ poeta realizându-i un „portret fantastic la limita dintre straniu și macabru.”¹⁶

Gh. Grigurcu îl consideră pe Ieronim un „personaj emblematic adorației”, a cărui alcătuire „e una obiectuală.”¹⁷ N. Manolescu îl consideră pe Ieronim „un mort-viu, care doarme și visează”, o „himeră”.¹⁸ Eugen Negrici vede în bărbatul din poemele Ilenei Mălăncioiu „un jind al morții.”¹⁹ După Ioan Holban, Ieronim „exprimă *timpul proorocilor*”²⁰. În volumul *Inima reginei* el devine Natanael, proorocul de la curtea regelui David, numele acestuia însemnând „darul lui Dumnezeu”. El este *calea* ce duce dincolo de cosmos, spre un Eden păzit de heruvimi, dar și de prooroci precum Daniel și Ezechiel (*Ca o pasăre albă*). Edenul de la granița celor două Testamente (Vechi și Nou) ce alcătuiesc Biblia „e posibilă cale, un spațiu de dincolo de asprimită regimului teluric, unde e cântec de păsări”.²¹ Edenul e un tîrâm mereu visat și veșnic promis:

„Ținut din lumea morții cu sfinții-n ascultare,
Aici regina-și cântă cântările regine,
Tot tânără, iubite și tot cu fruntea pală
Încremenită-n palme gândindu-se la tine.”

(Ținut)

Ieronim are „toate oasele frânte”, iar acestea se văd printr-un „contur de lumină aproape difuz”, care îi cuprinde trupul. Ele au puteri magice: „Ca un clopot de argint oasele tale/ la miezul nopții bat.” (*Rugă*). Pricina zdrobirii oaselor ar fi putut fi jocul: „lui Ieronim, de atâta joc/ I s-au frânt toate oasele.” Obsesia oaselor omului iubit e sesizabilă în articulațiile volumului *Către Ieronim*. Oasele zdrobite, „în grabă la loc adunate”, ale bărbatului ce refuză sângele de urs care, conform credinței populare, l-ar fi putut vindeca. Fata procedează precum zeița Isis, dându-i să bea „sânge de urs”:

„Ca să te vindec, Ieronim, ți-adusesem
Sânge de urs, în șoaptă te rugam:
„Gustă puțin, îți face bine,”
Și, într-o adevăr, credeam că în noaptea aceea
Cu sânge de urs te-aș putea vindeca.

¹⁴ D. Micu, *Limbaje moderne în poezia românească*, București, Editura Minerva, 1986, p. 272.

¹⁵ E. Simion, *Scriitori români de azi*. III, București, Editura Cartea Românească, 1984, p. 379.

¹⁶ Ibidem, p. 380.

¹⁷ Gh. Grigurcu, „Poezia Ilenei Mălăncioiu”, *România literară*, (accesat la 20.09.2014), p. 3/5.

¹⁸ N. Manolescu, *Literatura română postbelică. Lista lui Manolescu, I, Poezia*, Brașov, Editura Aula, 2001, p. 196.

¹⁹ E. Negrici, *Introducere în poezia contemporană. Partea I. Încercare de sistematizare*, București, Editura Cartea Românească, 1985, p. 134.

²⁰ I. Holban, „O lume cu păpuși din cenușă de morți”, http://convorbiri-literare.dntis.ro/HOLBAN_feb11.htm (accesat la data de 27.04.2014), p.4/11.

²¹ Ibidem.

De sânge de urs nu te-ai putut atinge,
 Cu sila am vrut să ți-l torn pe gât,
 Vâscos era, deasupra buzelor rămânea,
 Îl dezlipeam încet și-l aruncam
 Și cu altă cană de sânge veneam.

Dinadins îl vărsai și strigai către mine
 Și nu știi, Ieronim, cât de rău îmi părea,
 Altfel aș fi vrut să fie în noaptea aceea chiar dacă
 Oasele tale zdrobite, în grabă la loc adunate,
 Sângele de urs să le vinde ce nu mai putea.”

(*Sânge de urs*)

Refuzul remediului popular poate fi pus pe seama faptului că „sfășierea face parte din iubire și acceptarea sfârșitului este cuprinsă în începutul călătoriei.”²² Îndrăgostita îl urmează pe Ieronim, „semnele devin, prin îmbrățișare, contagioase:”²³

„Tu, Ieronim, ai pierit de cum m-ai atins,
 Ca o câmpie casa mea era;
 Spre tine am fugit cât am putut
 Nu știam că sfășierea se ia.”

(*Cântec*)

În demersul critic al Georgetei Horodincă, relația erotică se încarcă de tensiunea efectului „sfășierii”: „Dar însemnarea femeii poate deveni la rândul ei fatală. Castitatea, supusă de privirea bărbatului, se răzbună, devenind primejdie.”²⁴ Ea se crede „asemenea ielelor”:

„Ieronim, frică îmi este acum, ce să mă fac,
 Ce trebuie să fac, ce se mai poate?
 Pe lângă apa unde m-am scăldat
 De la naștere și până atunci
 Nu trecuse niciun bărbat.

Te-am auzit venind și nu știu cum
 Către tine am fugit fără să vreau,
 Nu am știut ce frică o să-mi fie
 De moartea ta când mă vei întâlni
 În crucea nopții, pe câmpie.

Acuma neclintit rămâi și strig,
 Doamne, de ce nu ai făcut atunci
 Să vină cineva să-i dea de veste
 Să se apropie cu ochii-nchiși

²² G. Horodincă, op. cit., p. 280.

²³ Ibidem, p.281.

²⁴ Ibidem.

Că trupul meu asemenea ielelor este?”

(*Asemenea ielelor*)

Frica de a sta singură cu un astfel de bărbat o cuprinde pe iubita lui Ieronim. Aceasta se teme și pentru că acesta se îndepărtează prea mult de ea: „Ce bărbat frumos erai, Ieronim,/ și ce frică mi-a fost „stă golul, asemenea pupilei,/ și pare-n urma plânsului și este/ Atât de rece că încep să tremur.” Frica o face pe femeie să îl creadă pe Ieronim mort: „Când te-am atins am simțit foarte rece/ Umărul tău de argint” (*De frică*). Îi e frică și ca Ieronim să nu moară în somn, dar ajutorul unei nimfe salvează bărbatul:

„O nimfă se apropie de mine,
Mă rog încet și buimac,
Un semn de trezire pe fruntea ta
Mă învață să fac.”

BIBLIOGRAFIE

- Boldea, Iulian. *Istoria didactică a poeziei românești*. Brașov: Editura Aula, 2005.
- Cristea, Valeriu. *Fereastra criticului*. București: Cartea Românească, 1987.
- Felea, Victor. *Aspecte ale poeziei de azi*. II. Cluj-Napoca: Editura Dacia, 1980.
- Grigurcu, Gheorghe. *Teritoriu liric*. București. Editura Eminescu, 1972.
- Holban, Ioan. “O lume cu păpuși din cenușă de morți”.
http://convorbiri-literare.dntis.ro/HOLBAN_feb11.htm (accesat la data de 27.04.2014).
- Horodincă, Georgeta. *Studii literare*. București: Editura Eminescu, 1978.
- Iorgulescu, Mircea. *Scriitori tineri contemporani*. București: Editura Eminescu, 1978.
- Manolescu, Nicolae. *Literatura română postbelică. Lista lui Manolescu, I, Poezia*. Brașov: Editura Aula, 2001.
- Mălăncioiu, Ileana. *Recursul la memorie. (Convorbiri cu Daniel Cristea-Enache)*. Iași: Polirom, 2003.
- Micu, Dumitru. *Limbaje moderne în poezia românească*. București: Editura Minerva, 1986.
- Negoîtescu, I. *Scriitori contemporani*. Ediție îngrijită de Dan Damaschin. Cluj: Editura Dacia, 1994.
- Negrice, Eugen. *Introducere în poezia contemporană. Partea I. Încercare de sistematizare*. București: Cartea Românească, 1985.
- Nițescu, M. *Poeți contemporani. Sinteze critice*. București: Cartea Românească, 1978.
- Petroveanu, Mihail. *Traietorii lirice*. București. Editura Cartea Românească, 1974.
- Poantă, Petru. *Modalități lirice contemporane*. Cluj: Editura Dacia, 1973.
- Raicu, Lucian. „Cuvânt înainte” la vol. *Ileana Mălăncioiu, Poeme*. București: Editura Albatros, 1980, p. 5-18.
- Rotaru, Ion. *O istorie a literaturii române. Vol. III. 1944-1984*. București: Editura Minerva, 1987.
- Scarlat, Mircea. *Istoria poeziei românești, vol IV*. București: Editura Minerva, 1990.
- Simion, Eugen. *Scriitori români de azi, III*. București: Cartea Românească, 1984.
- Ștefănescu, Alex. „La o nouă lectură: Ileana Mălăncioiu”. *Fundația România Literară*

no. 3. 2000.

Ulici, Laurențiu. *Literatura română contemporană. I- Promoția '70*, București:
Editura Eminescu, 1995.